

LOOMINGUELAMISE TEEKONNA TUNDLIK AINE

Kaks uut Tambergi-raamatut

MART SIIMER

„Eino Tamberg. Tundeline teekond“.
Eesti Muusika Infokeskus, 2005.

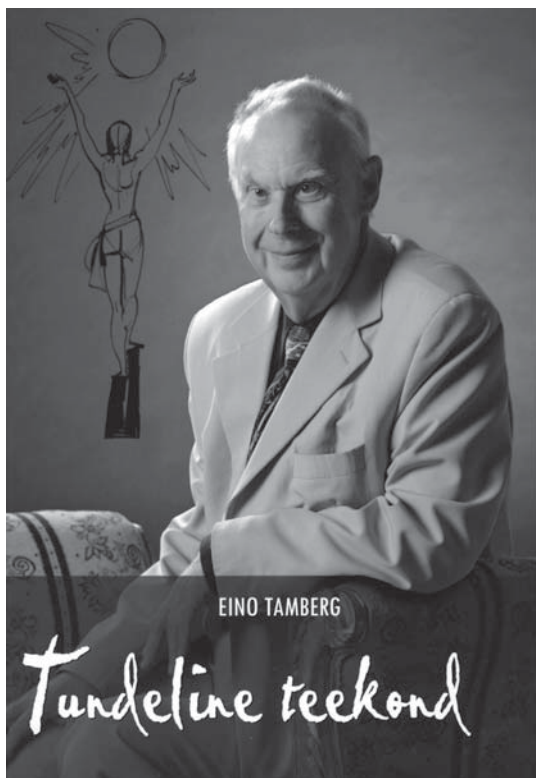
„Eino Tamberg. Elamine kui loomingu aine“. Tänapäev, 2005.

Muusikaakadeemia raamatukogu, eesti muusika riiul. Avan teiste samalaadsete hulgast paistva 1970. aastal ilmunud raamatu „Kuus eesti tänase muusika loojat“. Koha ja Pärt, Rääts ja Sink, Tamberg ja Tormis. Kuus inimest, kes tollal veel mahtusid ühtede kaante vahele. Nüüd enam mitte. Aeg on edasi läinud, tiksunud, voolanud, mida iganes; nähtavates sfäärides pole enam tolle raamatu koostajat ega ka kahte heliloojat kuuest. Kõrvalriiulilt aga paistavad paksud ja ilusad (kõnekäänd ütleb: „paks laps, ilus laps“; miks ka mitte sõnastada vanarahva tarkus ümber: „paks raamat, ilus raamat“) üllitised Tormisest, Pärdist ja Tambergist.

Tekib kaks kiuslikku küsimust. Et miks just need kolm ja mitte need teised kolm on „emantsipeerunud“, oma raamatud saanud? Julm filter või juhus? Kas helilooming on sport, üks jooksis kiiremini, teine aeglasemalt? Aga alati on olemas rahustav-lohutav vastus, et jõuab ka hiljem, kuhu meil kiiret. Ja vaevalt olen need laused kirja saanud, kui juba kuulujutu tasandil saabub sõnum, et ka vestlused Räätsaga on varsti tulekul.

Teine küsimus kõlaks nii: „Miks selline ajastus, miks on „Veljo Tormis. Jonni pärast heliloojaks!“, „Arvo Pärt peeglis“, „Eino Tamberg. Tundeline teekond“ ja „Eino Tamberg. Elamine kui loomingu aine“ just viimase viie aasta produktid? Ons ka raamatukirjutajad lõplikult mõistnud, et tegemist on elavate klassikutega? Oleks nii kena, kui kõiki sündmusi kannaks vaid looming. Aga ei, paraku, asjadel on ka mondäänseid põhjusi ning me ei tohi unustada, et eesti kultuur on ikka olnud juubelite kultuur. Vaevalt saab keegi 125, kui juba – oh õudust! – nädal hiljem on järgmisel 140 ja kohe-kohe on saabumas veel kellegi 100. sünniaastapäev. Ja kõiki peab ju tähistama, kes see veel eesti ajaloo- ja kultuuritegelasi meeles peab, kui mitte me ise! Vahel tundub, et mida surnumad on inimesed, seda austust väärivam on nende looming. Ühest küljest sarkastiline, teisalt loomulik ja õige.

Selle surmaülistuse taustal on tõeliselt hea meel Tambergi, Pärdi ja Tormise raamatuid (peab mõistagi täpsustama, et see käib eestikeelsete kohta, sest Hillieri ja Daitzi ingliskeelsed monograafiad on omaette staatuses) lehitsedes tõdeda, et, jah, need on tõesti kõik 70. või 75. sünnipäevaga seotud, kuid, tänu taevale, heliloojad mitte ainult ei ela, vaid ka tegutsevad siinsamas meie keskel, mõjuvad otseselt kultuuri- ja muusika-

ruumile, viivad läbi seminare ja õpitu-basid, teevad uusi lugusid või seavad ümber vanu. Eks ole tore – neid raamatuid lugedes on võimalik soovi korral peaaegu et takistusteta küsitletavale omapoolseid küsimusi, täpsustusi ja mõtteid adresseerida. Ja mõtteid tekita-vat ainekse pole just vähe, olgu siis Tambergi „lõbu“-juhtmotiiv, Tormise trum-mijutt („niisugune ümmargune puu-vits, millele on põdranahk peale pingu-tatud“), Pärdi laused sisse- ja väljahin-gamisest... Võta, uuri, arenda edasi.

Niisiis, Tambergi-ainelisi raamatuid ilmus kaks, aga kuna Tambergi ennast on üks, siis osaliselt materjal teadagi kattub ja kordub. Leia kümme erine-vust! Huvi – või norimishimu – pärast lõin lahti identse lisa mõlemast, nimelt esiettekaned väljaspool Eestit, ja esma-

pilgul paistis Virve Normeti koostatud raamatus „Elamine kui loomingu aine“ neid millegipärast tunduvalt rohkem olevat kui Eesti Muusika Infokeskuse välja antud „Tundelises teekonnas“. Näiteks ei saanud viimasest teada, et ooper „Raudne kodu“ käis Taškendis ja „Cyrano de Bergerac“ Olomoucis. Aga mõistagi on identse pealkirja taga erinev koostamisprintsip, mis tagab ühel juhul lühikese, teisel pika nimekirja. Jah, võibki esitada küsimuse laiale ringile (ja samas spetsiifiliselt keele-ekspertidele): kas „Maailmaesiettekan-ne väljaspool Eestit“ tähendab eesti keeles: a) teose üldse esimest ettekannet, seega loendit nendest lugudest, mille esiettekanne polnud Eestis, või b) loen-dit teose levikust järjest uutesse ja uutesse riikidesse?

Tõele näkku vaadates, Tambergi muusika ei ole murdnud massidesse nii nagu Pärdi või Tormise oma – kuigi näiteks „Karumõmmi unelaulu“ või laulu „Isamaale“ mäletavad üpriski pal-jud, „Cyrano“ teavad jälle teatrikülas-tajad; paljud noored muusikaõppijad mängivad Tambergi lastepalu; aga ik-kagi pole tegu n-ö totaalse tuntuusega. „Tundeline teekond“ on seda tundeli-selt arvestanud ning lisanud raamatu kaante vahele valikplaadi, mis on igati kiiduväärt mõte. Kiiduväärt on ka heli-looja tehtud valik ise, üheksa erižanrilist ja -ilmelist *track*'i „Lahkumislaulu“ ilu-meloodiast Neljanda sümfoonia mahu-kamate dimensioonide ja keerulisema kontseptuaalsuseni, puhkpillitärastami-sest (Vau, Kuuskmann, Vavilov) koori-lauluni, 1956. aastast 2003-ndani. Siit muidugi on lugejal edasi loomulik küsi-da, kui palju plaaditäisi on tegelikult heli-looja loomingut, millest nii hirmsuure kompressiooniga on üks CD saanud. Loomingut aga on tõesti palju, Normeti raamat eelistab välja tuua olulisemad teosed ja jõuab oopuseni 122; „Tundeli-ne teekond“ loendab kõik helitööd (19

lehekülge loetelu! Pange midagi vastu!) ja lõpeb numbriga 123. Mitte kuidagi ei saanud selles punktis jätta haaramata telefonitoru, et küsida heliloojalt viimaseid andmeid (eks ta ole, puhtast õelusest, et raamatud vananeksid juba enne lugemist!). Ning tõepoolest, oopused 124 ja 125 on juba täiesti olemas, viimane lõpetatud 2006. aasta sees.

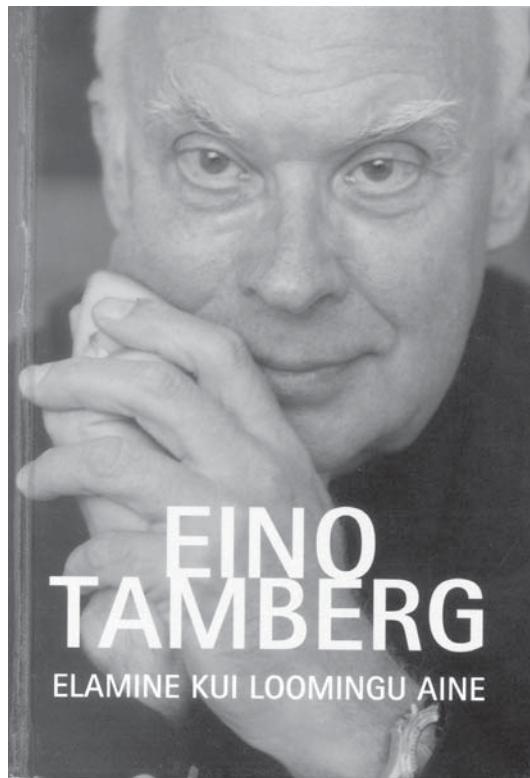
Edasi liigub mõte vähem olulistele kõrvalküsimumustele. Või kas on need ikka vähem olulised?

1. **Tiraaž.** Tohtu eestikeelsete raamatute meri, mis kõik lugejaid ootavad, ei ennusta siin suuri numbreid; ning tõepoolest, mõlema raamatu tuhandene tiraaž oligi ette aimatav (Mihkel Muti sõnu laenates on Eesti tiraažid „elanike suhtarvuga võrreldes ikkagi üüratud“, aga pole kindel, kas kõnealuste raamatute kohta saab nii öelda).

2. Raamatute **eestikeelsus**, ingliskeelsete osade puudumine, mis tõuseb tähelepanu alla nimelt selle taustal, et EMIK on parasjagu tegevuses ka eesti vanemate klassikute kakskeelse sarja väljaandmisega, millest nelja autori käsitlused valmis ja kaks tulekul. Jah, vaadeldavad raamatud on just nimelt eesti lugejale suunatud väljaanded ja teiseks – juturaamatud, mitte teaduslikud tekstid. Juturaamatu olemusega haakub hästi ka noodinäidete vähesus, millele kontrasti otsijad võiksid puurida raamatu „Arvo Pärt peeglis“ arvukaid noodianalüüse. Vähesed Tambergi noodinäited on eksootilise kurioosumina mõjuv kreeka keelne laul Epikurose sõnadele, katkend balletist „Muruneid“ ning visuaal-esteetiliselt muljet loov käsikirja-lehekülge Neljandast sümfooniast.

3. **Punasetoonilised kaaned** mõlemal raamatul (kuidas juhtus, et nii ühtemoodi, mille värv see punane nüüd oligi?).

4. Mõtisklusainelised **pealkirjad**. EMIK on lähtunud printsipi, et pealkirjaks peaks olema mingi teose nimi, lähendus number kaks oli „teekonna“ motiiv ja

resulteeruv pealkiri ise, „Tundeline teekond“ (aga muide, sarnase nimega intervjuu tegi Tambergiga ka Igor Garšnek 2000. aastal), on võetud klarinetiteoselt; selle pealkirja plussiks on ülim sobivus Tambergi natuuriga, miinuseks aga massiivne äraleierdatus, sh ka eesti kultuuriruumis. „Elamine kui loomingu aine“ on pisut üldsõnaline, kergelt tautoloogiline – no kust see looming ikka peaks tulema kui mitte elust, ega kivid ju ei loo; kuid kaanefoto sugereeriv-puuriv pilk neutraliseerib selle vastuväite kategooriliselt ja sobitub pealkirjasõnadega.

Tekstist endast. Tehkem kõigile teene, heites üsna kiirelt kõrvale labasevõitu küsimuse, kas muusikateadlased, küsitlajad, rääkijad – Kaja Irjas, Virve Normet, Evi Arujärv, Raili Sule, Mär-

Matis Lill ja teised – on ikka oma tööd hästi teinud. Pole põhjust selles kahelda. Võiks hoopis formuleerida sellise probleemiasetuse: „Kas raamatutest saadav mulje Tambergist ühtib omaenda kontaktide muljega?” Jah, paljuski langeb kokku. Tundub, et paar tähtsamat motiivi tasuks siinkohal ära märkida.

1. Keskne sõna „lõbu”. Üks kolleeg mainis äsja, et temas tekitas Tambergi lõbuteema seose hedonismiga. Kas helilooja on hedonist? Mida mõistame lõbu all, kas seda lõbu, kui saab pudelilt korgi ära ja asuda tarbima? Erootikat? Permanentset heatujulisust? Teame ju, et iga heliloominguga tegelnud inimene võib vanduda, et vahel on asi lõbust väga kaugel. Tähtajad lähenevad, paberil pole midagi... Tambergi enda sõnadega: „...tundsin, et olen ummikus. Polnud ideid, isegi sümfoonilise muusika jaoks mitte. Mäletan, et tundsin ka kontsertidel käies igavust ja mõtlesin: kui mind teiste kirjutatud muusika ei huvita, miks peaksin siis ise kirjutama?” Jah, Tambergiga seoses tundub ja on kogu aeg tundunud, et see lõbu-mõiste tuleb tõsta kuhugi paar tasandit ülespoole, filosoofiliseks lõbuks, metalõbuks, kergeks saamise tundeks. Tamberg lihtsalt armastab seda sõna: lõbu. Seoses helilooja enda tegevusega. Aga kuulaja positsioonilt rääkides kasutab sõnapaare „kohutavalt igav” või „kohutavalt põnev”.

2. Raamatuarmastus. Ilma muusikata elamise võimalikkus ja raamatuteta elamise võimatus. Lemmikautorid Thomas Mann, Maurice Maeterlinck, Aldous Huxley, antiikautorid... Siinkohal meenub Tambergi retsept unetuse käes vaevlejatele, mille idee oli umbes selline: selle asemel et püüda iga hinna eest magama jääda, loobu unekohustusest, võta meeldiv raamat, hakka lugema, veeda öö lugedes.

3. Resoluutne umbusk helilooja sõnaliste programmide, analüüside, selgituste, päevikute, kommentaaride suhtes.

Kunstnike eraelu ja loomingu ühtesobitamise püüde mõttetusetus.

4. Distantseerumine poliitikast. Kuna Tamberg ise distantseerub poliitikast, libiseb sellest üle huumori ja suhteliselt pehmekujulise sarkasmiga, hoiduvad teravustest ka intervjuerijad. Siin tunnen puudust Helju Taugi targast häälest: jah, üks asi, mis olemuslikult oleks pidanud neis trükiridades ilmuma, on just tema aatevõttelejate ja muusikute ringkondi sünteesida suutnud tarkus, mõtted Tambergist, ajast ja eesti kultuurist. Tühik, mida on raske millegi muuga täita.

Mõlemad raamatud sisaldavad ka kolleegide, õpilaste ja teiste muusikute pühendusridu; pikem jutt on Peeter Vähilt, kelle arvamus, et Tambergi nimetamine klassikuks on õigustatud, mõjub veenvalt, ning Tambergi helirežissöör töö meenutamine huvitavalt. Kes kõik eesti heliloojatest ei ole selle puldi taga istunud! Tõsi küll, puldi taga veedetakse kõvasti aega ka praegu (pilk EMA keldrikorrusele), kuid kontekst on teine ja igapähe üldjuhul käsil omaenda lood.

Pole mõtet puudutada teemasid, millest on pädevad kirjutama hoopis teised inimesed – näiteks kõik teatri või filmiga seonduv. Tahaks hoopis öelda aitäh mõlema raamatu eest ja tuua lõpetuseks välja kaks eriti meelde jäänud lõiku, otsekui ülendavad, kergelt õhku jäävad dissonantsid.

Tamberg Kulno Süvalepa kohta: „Luuletused, mis ta kooliajal kirjutas, olid tolle aja kohta fantastiliselt ilusad, aga ta jäi samasuguseks natuke ilutsevaks ka edasi, talle ei tulnud aastatega metalli sisse. Sa võid olla õrna hingega, aga kusagil peab olema ka midagi raudset...”

Kurt Masur Tambergi kohta: „Iga kord kui Sinuga kohtusin, küsisin Sinult uue teose järele. Aga sain alati sama vastuse – et Eestis elab palju heliloojaid, kes on andekamad kui Sina.”